

Een speedcursus vogels herkennen

Matthijs Lievaart [muzikant, educator, jutter en vogelaar; flessenpost@jutterthijs.nl]

Op zaterdag 1 maart 2025 vond Museumnacht010 plaats. Dit hoogtepunt van de Rotterdamse cultuursector ging niet stilletjes aan Het Natuurhistorisch voorbij. In plaats van rustig schuifelende museumbezoekers klonk er het gedreun van housemuziek tussen de opgezette dieren. Matthijs Lievaart, a.k.a Jutter Thijs, trakteerde het publiek samen met zijn Housemussen op een oorverdovende cursus vogelherkenning. Hier beschrijft hij hoe hij het voor elkaar kreeg dat ruim 2000 mensen vanaf heden niet meer normaal langs een zingende tjiftjaf kunnen lopen.

▲ Jutter Thijs en de Chillvogel zijn al enige jaren een vast duo voor jeugdeducatie. (jutterthijs.nl)

Laten we dan toch maar beginnen op de Kwade Hoek, een wild en prachtig strand op Goeree, zo'n vijftien jaar geleden. Daar vond ik als strandjutter zoveel aangespoeld afval, dat ik op een dag besloot daar een grote berg van te bouwen. Om deze monsterklus niet alleen te hoeven doen schilderde ik op een plank een uitnodigend rijmpje: "Doe mee, verlos de zee!". Al snel was de berg vijf keer zo groot. Het werkte! Mensen deden mee! Dat moment was voor mij een openbaring. Er spoelde wat later ook een houten bak aan op diezelfde plek. De zee deed ook mee. Dit werd de jutbak. Iedereen kan zo op zijn of haar moment een steentje bijdragen. Natuurmonumenten leegde de bak en is dat blijven doen tot op de dag van vandaag. En daar bleef het niet bij. Ondertussen zijn er ruim honderd jutbakken langs de Nederlandse

kustlijn te vinden. Om de zee te verlossen.

Naar aanleiding van mijn juttersavonturen vroegen vrienden mij om hierover eens wat te vertellen in de klas van hun kroost. Dat deed ik met veel plezier en al snel ontstond er een lesprogramma. Dit deed ik onder het alter ego *Jutter Thijs*, met liedjes over de plastic soep; de zogenaamde geplastificeerde zeemansliederen. Hierop volgden dan weer educatieve video's met een knipoog. Alles rondom het thema plastic soep.

Tjiftjaf

Maar – zoals het wel vaker gaat – kreeg ik onder de douche een niet te stuiten idee. Het zal (ook wel de) lente zijn geweest. Het geluid van de tjiftjaf... dat is toch eigenlijk niet normaal! Vergeleken met de roep van de koolmees is het veel meer gehak. "Tjak-

tjak-tjak" in plaats van "tiet-tuut-tiet-tuut". Veel dansbaarder. Er dient dan ook op gegabberd te worden, meende ik. Ik voelde hem in ieder geval wel, en stond zowaar te housen onder de douche.

Hierop trommelde ik meteen mijn vriend Nout van der Vaart op, die in de Jutter Thijs video's stevast de show steelt als culturele tegenpool; de *Chillvogel*. "Nout, laten we een video over de tjiftjaf maken. Jij hoort op een gegeven moment een tjiftjaf, verwondert je, zingt hem na, en gaat vervolgens helemaal door het dak, terwijl ondertussen ook de hardstyle-hel losbarst. In vijfkwartsmaat." Daar zei Nout geen nee op. Een paar weken later was de sketch tjiftjaf af. Absurdistisch, maar ook zeer leerzaam. Tijdens mijn lessen over de plastic soep liet ik deze video dan ook graag zien. Het was – naast een vreemde

▲ De zeven vogelprincipes van Jutter Thijs tijdens de museumnacht. (Niels de Zwarte)

eend in de bijt – duidelijk de favoriet van de scholieren.

Museumnacht

De Tjiftjaf-sketch staat op Youtube. Zo kon het dat ook de kinderen van vogelkenner-verbonden-aan-Het-Natuurhistorisch André De Baerdemaeker ermee in aanraking kwamen. Hij keek thuis naar de sketch met zijn kroost. Dat had tot gevolg dat telkens als zij tijdens een boswandeling een tjiftjaf hoorden, de kinderen gabberend door de natuur sprongen. Dit bracht André op het idee de sketch tijdens museumnacht op te laten voeren. Het idee leek me fantastisch, maar hoe maak je theater van een video-sketch? We ontmoetten elkaar in het museum en bespraken de uitdagingen en mogelijkheden. Sowieso zou ik de beschikking krijgen over een breed scala aan opgezette vogels en er zouden discolichten worden opgehangen. Ik ging met een grote glimlach op het voorstel in, zonder nog precies te weten hoe de show eruit zou komen te zien. Enkele dagen later las ik op de website van de museumnacht al de wervingstekst over de show: "(...) Na deze energieke speedcursus sta je in tien minuten weer buiten als volleerd vogelaar." Phoe.. Gelukkig lag de lat niet al te hoog ...

Vogelnamen

Vogels kijken doe je met je oren. Veel vogels laten zich namelijk eerder horen dan zien. Je kunt dan ook gerust vogelen met je

ogen dicht. En als je dan toch besluit om je ogen te openen, dan weet je meteen waar je moet kijken. Wat zie je dan? Bekijk de vogel goed, beschrijf zijn uiterlijk en het gedrag. Welke associaties roept dit bij je op? Iedereen ziet iets anders, bijvoorbeeld de straaljagerige vlucht van de ijsvogel, of het dino-loopje van de kraai. Dat maakt het ook zo leuk.

De naamgeving van vogels komt vaak op een van drie manieren tot stand; op basis van uiterlijke kenmerken, het gedrag of het geluid dat vogels maken. Of soms door een combinatie daarvan. Neem het roodborstje. Die heeft een rode borst. En de blauwborst heeft een blauwe borst. *Need I say more?* De volgende categorie is het gedrag. Een vogel kruipt tegen de boom: boomkruiper. Een vogel loopt over het strand: strandloper. Een jat kuikens: kiekendief. Ook wel duidelijk toch?

Dan, tot slot, is er nog mijn favoriete categorie: die van de klanknabootsingen, oftewel de onomatopeeën. De koekoek, oehoe, kraai en grutto zijn hier mooie voorbeelden van. Ze zijn vernoemd naar het geluid dat ze maken, respectievelijk 'koekoek', 'oehoe', 'kraai' en 'grutto'. En dan zijn er dus nog de gecombineerde voorbeelden. Neem de rosse grutto. Die heeft een rossig uiterlijk en zegt ook "grutto". Of de gele kwikstaart, die kwikt met zijn staart en dan ook nog gele lichaamsveren heeft. Zo ingewikkeld is het allemaal niet.

Vogelprincipes

Als de naamgeving voor vogels zo eenvoudig is, waarom zou je niet zelf een naam mogen verzinnen voor de vogel die je ziet? Vogelaars hebben de afgelopen honderd jaar ook maar wat gedaan, volgens mij. De vogelnamen fluitier, tuinfluitier, zwartkop en koekoek getuigen niet per se van bijzonder veel creativiteit. En wanneer iedereen aan het einde van de cursus binnen vijf seconden een toepasselijke naam voor elke willekeurige vogel weet te bedenken, zonder met de ogen te knippen, dan zijn zij wat mij betreft allemaal een volleerd vogelaar. Wie geeft ze ongelijk? Kijk, dan heb ik meteen mijn belofte ingelost!

Ik besloot om het dicht bij mezelf te houden: hoe heb ik me het vogelen eigen gemaakt? En hoe breng ik dit over op andere mensen? Ik heb mijn methode weten te destilleren tot de zeven vogelprincipes van Jutter Thijs: 1. Vogels kijken doe je met je oren; 2. Maak aantekeningen van wat je ziet; 3. Geef associaties vrij spel; 4. Bedenk zelf een naam voor de vogel die je ziet; 5. Zoek later op in een vogelgids welke vogel je hebt gezien; 6. Laat je telefoon thuis (dus gebruik geen vogelapps); 7. Geniet!

Vette beat

Ineens was het zover: de museumnacht barstte los. De zaal zat in een mum van tijd vol met mensen. Ik moest het stellen zonder Nout de Chillvogel, die zelf midden

▲ De Housemussen - gemaskerde danseressen - zetten het optreden van Jutter Thijs kracht bij. (Aad Hoogen-doorn)

in het broedseizoen zat. Zijn rol werd overgenomen door de in kleurrijk trainingspak uitgedoste Housemussen Lara en Marjolein. Met vogelmaskers. De deuren van de zaal sloten en ik kreeg een knikje van de museummedewerker. Iemand startte de muziek in en Mozarts *Der Vogelfanger* klonk door de met vogels gevulde ruimte. Daaroverheen speelde ik viool – net als in de video – en de Housemussen bewogen sierlijk door de menigte. Daarna heette ik iedereen van harte welkom en beloofde plechtig dat iedereen binnen 10 minuten deze zaal weer zou verlaten als volleerd vogelaar. Daar had men wel oren naar. Ik had er het volste vertrouwen in.

Ik toonde de zaal opgezette vogels. Ik vertelde wat ik wist over vogelnamen en

hamerde de zeven vogelprincipes erin.

Toen werd het tijd voor de overhoring. Verschillende – al dan niet exotische – vogels passeerden de revue. Het publiek kwam in no time op de proppen met een breed scala aan toepasselijke namen. Iedereen met vlag en wimpel geslaagd! Wat een prachtig publiek. Vervolgens speelde ik via mijn sampler een aantal onomatopeeën af (koekoek, oehoe, kraai, grutto, je kent ze wel) en vroeg aan het publiek of ze het geluid willen nadoen. Deze oproep werd zeer serieus genomen. Simpelweg door het geluid na te bootsen, werd de betreffende vogel zeer accuraat op naam gebracht. Ook op dit gebied dus een score van ruim honderd procent.

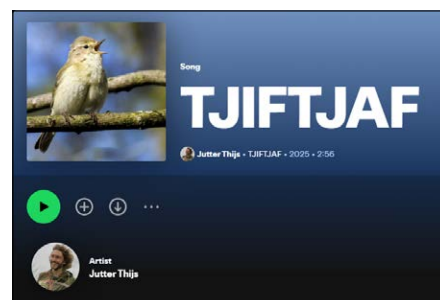
Als afsluiter liet ik de zang van de tijftjaf

horen. Daarop vroeg een van de Housemussen me of ik daar misschien een vette beat onder kon zetten. Dat leek haar wel lekker dansbaar. Daar was ik op voorbereid. De housetrack *TJIFTJAF* van Jutter Thijs werd ingemixt en de Housemussen stoven dansend de zaal in. Ik feliciteerde iedereen van harte met het slagen voor de Speedcursus Vogels Herkennen en nodigde ze uit om mee te doen. Het onttaarde in een groot feest!

The day after

De volgende dag wandelde ik door het prachtige natuurgebied De Esch in Rotterdam. Ik was aan het nagenieten van de museumnacht en diep in gedachten verzonken. Ineens schrok ik wakker van een vertrouwd geluid: 'tjif tjaf, tjif tjaf.' De eerste tijftjaf van het jaar! Zou het toeval zijn? ◀

Jutter Thijs en zijn tijftjaf zijn te vinden op Youtube - @jutterthijs - en op Spotify met de track TJIFTJAF.

▲ Het muziknummer TJIFTJAF is te beluisteren op Spotify.

▲ Lachende gezichten tijdens de speedcursus vogelherkenning. (Garry Bakker)